

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2024-36-128-144>

УДК 374.091.33:94[:004.77

Коляда Ігор Анатолійович,

доктор історичних наук, професор,
професор кафедри методології та методики суспільних дисциплін,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова,
заслужений працівник освіти України

Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3802-9082>

kolyada.i.a.1968@gmail.com

Камбалова Яніна Миколаївна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри методології та методики суспільних дисциплін,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2886-7696>

novajava@ukr.net

Моцак Світлана Іванівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри всесвітньої історії, міжнародних відносин
та методики навчання історичних дисциплін,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3941-9143>

moackci@ukr.net

ІСТОРИЧНИЙ ОНЛАЙН-КВЕСТ ЯК ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ ПОЗНАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗІ ЗДОБУВАЧАМИ ОСВІТИ ПОКОЛІННЯ ЗУМЕРІВ

Анотація. У статті висвітлено основні аспекти квесту як інноваційної технології у організації позанавчальної діяльності здобувачів освіти нового покоління в умовах Нової української школи. Автори статті наголошують на тому, що у сучасних дітей та молоді, яких називають поколінням зумерів, викликатимуть більше зацікавлення та бажання активної участі вже не традиційні, а інноваційні форми організації позанавчальної роботи з активним використанням комп'ютерів. Квест є однією з інноваційних технологій у навчанні та позанавчальній роботі з історії. За своєю суттю квест – це рольова командна гра, яка спрямована на розвиток пізнавальної та дослідницької діяльності здобувачів освіти, розвиток у них аналітичного, логічного та

критичного та творчого мислення. У процесі виконання квесту здобувачі освіти використовують сайт в Інтернеті, виконуючи конкретну навчальну задачу. Методологічні засади дослідження ґрунтуються на таких принципах науково-педагогічного дослідження, як принцип постійного вивчення педагогічного явища; принцип цілісного вивчення об'єкта освіти. В процесі дослідження авторами було використано методи аналізу та порівняння, зокрема, аналіз науково-педагогічних публікацій та літературних творів українських авторів, присвячених проблемі використання організації позанавчальної роботи, використанню у ній інноваційної технології квест, творчій діяльності видатного українського митця О. Довженка. Наукова новизна статті полягає у тому, що авторами було обґрунтовано перспективність використання технології онлайн-квест у роботі зі здобувачами освіти нового покоління зумерів та наведено конкретні методичні рекомендації щодо організації історичного онлайн-квесту, присвяченому творчій діяльності О. Довженка. В процесі дослідження проблеми автори статті дійшли висновку, що використання вчителями історії у своїй позанавчальній діяльності інноваційної технології онлайн-квест, сприяє створенню атмосфери командної роботи та активного творчого пошуку здобувачами освіти. У поєднанні з використанням інформаційних ресурсів Інтернету це допомагає здобувачам освіти нового покоління зумерів розвивати свої навчальні компетентності, необхідні для поглиблення рівня знань з історії, надає можливість найповніше розкривати свої дослідницькі здібності, відчувати інтерес до вивчення предмета.

Ключові слова: позанавчальна робота; інноваційна технологія; онлайн-квест; покоління зумерів; творчість О. Довженка.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку системи освіти у всьому світі вчителі зустрілися з представниками нового покоління зумерів, які ще з перших років свого життя легко відчиняють «двері» в Інтернет. Тому у них втрачають актуальність і вже не викликають зацікавлення традиційні форми навчання та позанавчальної роботи, у сучасних дітей та молоді, яких називають поколінням зумерів, викликатимуть більший інтерес саме інноваційні форми організації позанавчальної роботи, зокрема, з використанням сучасних гаджетів як засобів навчання.

Як одну з таких інноваційних технологій організації позанавчальної роботи з історії можна запропонувати проведення різноманітних квестів. Зокрема, автори статті зробили основний акцент на одному з видів квесту – онлайн-квесті. Адже цю технологію вчителі мають можливість використовувати навіть в умовах дистанційної роботи зі здобувачами освіти, що є особливо актуальним у сучасних умовах російсько-української війни.

Для організації онлайн-квесту не потрібно шукати спеціалізованого приміщення, організувати логістику і кудись вивозити дітей. Для участі у ньому здобувачеві освіти достатньо мати ноутбук, планшет або просто смартфон з доступом до мережі Інтернет.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Такий напрям діяльності педагогів, як позанавчальна робота вчителів завжди був об'єктом уваги українських дослідників. Проблему змісту і напрямів позанавчальної роботи в сучасній школі аналізували у своїх працях Б. Кобзар [1], І. Мартинюк [2], О. Матвієнко [3]. В. Оржеховська [4] визначала концептуальні засади організації позанавчальної виховної роботи. Т. Дем'янюк [5], А. Капська [6], Г. Пустовіт [7] та ін. вивчали методологічні та педагогічні аспекти позанавчальної виховної роботи, О. Зотова досліджувала основні організаційно-педагогічні форми та методи проведення позанавчальної роботи [8]. Сучасна українська дослідниця С. Моцак розглядала роль і місце позаурочної роботи в шкільній історичній освіті [9]; методику позаурочної роботи з історії в профільній школі [10].

У цих дослідженнях українські вчені виокремлюють ключові особливості позанавчальної роботи здобувачів освіти.

Зокрема, О. Вишневським наголошувалося, що організація позаурочної роботи не обмежується ні програмами, ні рамками часу. Саме тому учитель, організуючи цей вид діяльності, має достатньо широкі можливості, обираючи її зміст, форми проведення, послідовність підготовки. О. Вишневський наголошує, що позанавчальна діяльність дає педагогу можливість ознайомитися з новою інформацією, виконувати певні обов'язки та вимоги, котрі передбачають вияв саморегуляції і наполегливості, піддає свою діяльність оцінці інших і сам оцінює себе та їх, має справу з різними засобами діяльності, стикається з природою різних стосунків тощо [11, с. 56-58]. На думку дослідника, здобувачі освіти в процесі позаурочної роботи можуть знайомитися з новою інформацією, виконувати певні обов'язки та вимоги, котрі вимагають наполегливості та саморегуляції і, об'єктивної оцінки власної та діяльності оточуючих, мають справу з різними засобами діяльності.

Такий сучасній технології навчання, як квест, українськими дослідниками також присвячується достатньо уваги. Зокрема, український науковець І. Сокол описує квест як сучасну інноваційну технологію навчання [12] та аналізує процес її впровадження в освітній процес [13]. Р. Мельниченко визначає квест як технологію розвитку креативності майбутніх вчителів [14], М. Гриневич визначає особливості організації медіаосвітнього квесту [15], Л. Желізняк аналізує використання технології Web-квест на уроках інформатики [16], І. Меленець розглядає технологію Web-Квест як складову методичного арсеналу сучасного викладача [17]. Проте, на думку авторів статті, доцільним стане дослідження ще однієї проблеми – використання технології квест у позанавчальній роботі зі споживачами освіти нового покоління зумерів при вивченні історії України.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета статті полягає у висвітленні основних аспектів інноваційної технології квест та доведення ефективності її використання у організації позанавчальної діяльності зі здобувачами освіти нового покоління зумерів при вивченні історії України.

Завданнями статті є: аналіз сучасного стану дослідження позанавчальної діяльності вчителів та інноваційної технології навчання квест у науково-педагогічній літературі; виявлення особливостей позанавчальної роботи зі здобувачами освіти покоління зумерів\$ визначення методичних аспектів використання у позанавчальній діяльності з історії інноваційної технології онлайн-квести\$ розробка методичних рекомендацій щодо проведення онлайн-квесту на тему «О. Довженко – поет українського кіно».

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH FINDINGS

Якими б цікавими не були традиційні форми позанавчальної роботи, на сучасному етапі вони поступово втрачають свою актуальність для здобувачів освіти. Адже представники молодого покоління, відомі у розмовній мові як «зумери» (походить від англ. Generation Z), народилися вже у новому тисячолітті. У сучасних дітей та молоді, викликатимуть великий інтерес саме інноваційні форми організації позанавчальної роботи з використанням комп'ютерів та інших сучасних приладів як навчальних засобів. Як одну з нових форм організації позанавчальної роботи при вивченні історії України ми пропонуємо для них організацію різноманітних видів квестів.

Квест (від англ. *quest* – пошуки, *adventure* – пригода) – пригодницька гра, що вимагає від учасників рішення певних завдань для руху за сюжетом, маршрутом; жанр інтелектуально-логічних ігор; полягає в розгадуванні різноманітних загадок, пошуку відповідей на запитання, виконанні завдань. [18].

Перші організовані квести в Україні відбулися в Києві у 2002 р. Як описує у своїй публікації І. Шкільна, сутність гри було пов'язано з популярними світовими творами Агати Крісті. З роками такий жанр полюбили в усьому світі, а нині ці ігри стали ще й комп'ютерними [19, с. 425].

Як справедливо підкреслює І. Шкільна, квест – це пошук відповідей, пригод. Дослідниця визначає поняття «квест» як аматорське інтелектуально змагання, основою якого є послідовне виконання заздалегідь підготовлених завдань командами або окремими гравцями, виконуючи їх вони можуть продемонструвати особисту кмітливість, уміння вибудовувати логічні ланцюжки, репрезентувати свої здібності та винахідливість [19, с. 425].

Науковець І. Сокол зазначає, що поняття квест має різні визначення, але всі вони розкривають квест, як рольову гру (проблемне завдання), яка спрямована на розвиток пізнавальної та дослідницької діяльності, критичного та логічного мислення, аналітичного та творчого мислення здобувачів освіти. І. Сокол, вивчаючи

веб-квести подає таке визначення: «освітній веб-квест – це сайт в Інтернеті, з яким працюють здобувачів освіти, виконуючи ту чи іншу навчальну задачу» [12].

У педагогічній науці, пояснює поняття Р. Мельниченко, «квест» визначається як технологія, метод чи форма організації дослідницької діяльності, для виконання якої здобувачі освіти здійснюють пошук інформації, аналізують, систематизують її та виконують певні завдання [14, с.148].

Відома педагогиня М.Гриневич розглядає медіаосвітні квести, як нову й перспективну технологію в медіа дидактиці [15].

Технологію «веб-квест» зарубіжний дослідник Том Марч визначає як «орієнтовну діяльність, де практично вся інформація береться з мережі Інтернет». Дослідник наголошує, що стереотипний веб-квест передбачає спільну роботу команди здобувачів освіти. Така команда відвідує веб-сайти, щоб створити технологічно вдосконалений груповий продукт. У концепції Т. Марча визначено, що квести призначені для розвитку у здобувачів освіти та вчителів вміння аналізувати, синтезувати та оцінювати інформацію [20].

Ще одним інноваційним форматом квестів є онлайн-квест. Проводити цей вид квесту можливо навіть тоді, коли всі учасники знаходяться у різних місцях. Тому цю технологію вчителі мають можливість використовувати навіть під час шкільних карантинів. Для онлайн-квесту не потрібно шукати спеціалізованого приміщення, не потрібно організовувати логістику і кудись вивозити дітей. Для участі у онлайн-квесті достатньо мати ноутбук, планшет або просто смартфон з доступом до мережі Інтернет. Командам, які беруть участь у такому квесті, через спеціальну ігрову систему видаються розроблені завдання, підказки. У цій же системі команда знаходить вводить надані за правильні відповіді коди, щоб пройти далі.

У грі, зазвичай близько 15 рівнів, об'єднаних єдиним сценарієм. Можуть використовувати завдання різних типів: логічні, текстові, музичні, відео – завдання тощо. А сценарій обмежується лише фантазією авторів квесту. Саме тому, в сучасних умовах активного використання у закладах освіти ІКТ-технологій, онлайн-квести є ідеальним вибором [21].

Авторами статті пропонується вчителям використати у позанавчальній роботі з історії онлайн-квест «О. Довженко – поет українського кіно».

Онлайн – квест «О. Довженко – поет українського кіно»

Правила онлайн – квесту: онлайн – квест складається з платформ. Відвідування кожної платформи передбачає розв'язання історичної задачі. Кожна правильна відповідь дозволяє здобувачеві освіти отримувати цифру, яка допоможе скласти ребус наприкінці гри. Якщо здобувач відповідає неправильно, то отримує хибну цифру, яка заплутає при вирішенні ребусу. Виконання завдань на усіх платформах дозволяє зібрати цифри, сума яких складе код. Код є ключем для вирішення ребусу: «Гомер світового кіно» Розв'язання ребусу передбачає розкриття змісту анаграми – «Олександр Довженко» і скласти опис митця, використовуючи фізіогномістичний підхід.

Платформа № 1. У своєму автобіографічному творі автор згадував про смерть своїх чотирьох братів, яких втрачено було за одну ніч. Їх у селі називали «соловейками», бо вміли гарно співати. А про матір він говорив так: «Народжена для пісень, вона проплакала все життя, проводжаючи назавжди» [22].

Завдання:

Назвіть автора, жанр твору, назву твору

А В. Сосюра, кіноповість, «Зачарована Десна»

Б О. Довженко, кіноповість, «Зачарована Десна»

В В. Сосюра, поема, «Червона зима»

Г Ю. Яновський, автобіографічний роман «Майстер корабля».

Платформа № 2. Стрічка має багато символів. Зокрема, образ трактора, який розорює стежку, є яскравим символом розірвання селян із землею. Часто ми бачимо в стрічці образ яблука. З одного боку, яблуко символізує безсмертя, а з іншого – автор ототожнює їх зі своїм домом, родиною. Навіть коли в Києві вели будівництво, він особисто посадив не далеко від будівлі яблуневий сад [22].

Завдання: Який фільм світового кінематографа яблуко перетворив в художній образ – символ? Розгадайте ребус

Відповідь: фільм О. Довженка «Земля»

Платформа № 3. Кінокритик зауважував: «Автор був досить вимогливим. Наприклад, коли потрібні були яблука, то на дворі вже була зима. Колеги запропонували зробити бутафорні, але він на це не пішов і яблука спеціально для нього привезли із Кавказу, хоч і коштувало це чималих грошей» [22].

Завдання: Який фільм потребував таких муляжів? Підготуйте логлайн (25–50 слів) за алгоритмом: 1) хто головний герой; 2) що з ним відбувається; 3) який головний конфлікт сюжету? **Відповідь:** фільм О. Довженка «Земля»

Платформа № 4. Не варто забувати, що митець жив в умовах радянського тоталітарного режиму, який ув'язнив та знищив багатьох визначних діячів української культури. Тож автор шукав можливий шлях свого порятунку й розвитку. Так, на замовлення радянського вождя 1935 року він зняв фільм про «нове місто», потім він на замовлення вождя створить ще один кіношедевр тоталітарної доби. **Завдання:** Назву фільму про «нове місто» зашифруйте у ребус. **Відповідь:** «Аероград».

Платформа № 4. Автор описав історію української родини за період нацистської окупації. У 1943 р. зачитував уривки генерал-лейтенанту Микиті Хрущову, підтримка якого ще більше надихнула автора [22].

Завдання: Підготуйте мем на назву фільму. **Відповідь:** «Україна в огні»

Платформа № 5. 30 січня 1944 року відбулося засідання Політбюро ЦК ВКП(б). Оскільки на нього було запрошено діячів культури, можна стверджувати, що воно було розширеним. Постає питання: з якою метою було зібрано таке поважне товариство? Тривала війна, і країна жила тим, що відбувалося на фронті. Але не воєнні справи зібрали всіх цих людей у Кремлі. Військових не покликали. Мало відбутися обговорення твору митця. Довженко був присутній разом з іншими представниками української літератури. Це був 1944-й, названий роком «10-ти знаменитих сталінських ударів», коли передбачалося звільнення усієї окупованої території СРСР від німецько-

фашистських загарбників. Внаслідок першого удару було ліквідовано ленінградську блокаду, а внаслідок двох наступних визволено Україну. Саме тому присутні очікували генеральних настанов вождя про завдання літератури і мистецтва у житті визволеної України. Але Сталін з перших же слів звинуватив митця у ревізійності. У доповіді Сталіна наголошувалося на тому, що О. Довженко зробив спробу ревізувати ленінізм та партійну політику в основних, корінних питаннях. Авторський твір, на думку вождя містить грубі помилки антиленінського характеру та є відвертим випадом проти політики партії. Для Довженка це стало вироком. Можна було навіть не думати про майбутню творчість. Адже навіть за менші провини людей позбавляли життя. Саме у чомусь подібному звинувачував Сталін своїх друзів по партії, коли вирішував, що вони будуть заважати йому у будівництві вимріяної соціалістичної імперії. Кожен із присутніх після цих слів з острахом думав про себе. Майже спокійно почувався лише Берія. Він вирішив, мабуть, що перший допит митця проведе особисто. Ворошилов, Маленков і Молотов розуміли, що від них очікуватимуть конструктивних пропозицій. Хрущову було важче. Адже митець ознайомив його зі своїм твором, і Хрущов схвально поставився до нього. Хрущов розумів, що Берія може «потурбуватися» і про нього. Бажанові, Корнійчуку та Рильському залишалося тільки поклатися на долю. Бо вони також високо оцінили твір. Коротше кажучи, всім усе було ясно, та Сталін продовжував. Він уважно ознайомився з твором і тепер демонстрував присутнім свою залізну логіку та феноменальну пам'ять. Кожне звинувачення супроводжувалося прикладами з літературного тексту [23].

Завдання: Підготуйте мем на жанр твору. Підготуйте логлайн (25-50 слів) за алгоритмом: Чому твір митця зазнав такої гострої критики радянського вождя? Чому митець вдався саме до цієї теми? **Відповідь:** «Україна в огні»

Платформа № 6. Потрапити до України режисеру вдалося у 1952 році, коли розпочалося спорудження Каховської ГЕС. Довженко мав на меті створити фільм про ці події, тому щоліта до 1956 року він відвідував Нову Каховку.

Завдання: Який фільм став для митця перепусткою для відвідування Батьківщини? Підготуйте логлайн (25–50 слів) за алгоритмом: 1) хто головний герой; 2) що з ним відбувається; 3) який головний конфлікт сюжету? **Відповідь:** художній фільм О. Довженка «Поєма про море»

Платформа № 7. На початку своєї кар'єри автор написав сценарій для дітей Але ця комедія не отримала великої популярності [22].

Завдання: Чому перша комедія для дітей стала провальною у прокаті?

Платформа № 8. «Повернувшись додому, «.....» застає непроханого гостя – бандита, якого спритними трюками доводить до цілковитого одуріння і в такому виді приставляє до міліції. Тремтячий завгосп старається мальовничо описати своєму начальникові, яке йому трапилося лихо, але в дверях показується «.....» з його портфелем і правда викривається. Кінець кінцем, «.....» спочиває на лаврах своєї моральної перемоги, дивлячись на попа, що крутить та, по старій звичці, часом перехреститься, – бо він працює в своїй церкві, обернений зараз на клуб після невдалого чуда.» – описував сюжет фільму І. Рона [24, с. 81].

Завдання: Про якого героя фільму йде мова? Вкажіть назву кінотвору?

Відповідь: «Василь»; **художній фільм О. Довженка «Вася-реформатор».**

Платформа № 9. «І Джек бадьорим кроком попрямував до станції. А телефонним дротом бігли слова, збиралися в речення

– У потягові руський шпик є... хлопчик... важливі документи... затримати... Бандитові погрози видавили з Джекової матері невірне свідчення. Але затримати Джека не пощастило. Коли потяг зменшив ходу біля семафора, він скочив з нього і дістався на шхуну. Віддавши сумку братові і пояснивши в чім річ, він повернувся на берег. Тут потрапив до рук поліції, а потім знову на шхуну брата.

– На завтра пасажирський пароплав «Форвард» знявся з СРСР.

У капітанській каюті, під конкою, в чемодані клітчастому, скандзюбившись сидів Джек притиснувши до себе сумку.

– Хіба Ральф, що був у команді «Форварду», не кинув там у таверні коротке, але певне «ладно», коли Гаррі розповів йому історію сумки й Джека. І от Джек їхав просто в СРСР, а за нього тим часом призначили аж 50 000 фунтів – то ж він більшовицький шпик. Даремно в СРСР на таможні агент ДПУ намагався одімкнути чемодана ключем, що його дав йому капітан «Форварду». Але ось одна з клітин чемодану зникла, в дірку просунулась рука і спокійно намацала кнопку чемодана. Поволі роззявився чемодан і з нього виліз Джек з сумкою під пахвою.

– Так, сер – глузливо кинув Джек» [24, с. 83].

Завдання: Цитована телефонна розмова написана до сценарію фільму:

А сценарій фільму «Арсенал»

Б сценарій фільму «Земля»

В сценарій фільму «Вася-реформатор»

Г сценарій фільму «Сумка дипкур'єра».

Відповідь: сценарій фільму «Сумка дипкур'єра».

Платформа № 10. Він би навряд чи увійшов би в історію українського кіно, якби не його участь у цьому фільмі. Єфремов частково пояснив те, як військовий такого рангу, котрий водив війська УНР на битви з Червоною армією, зміг прислужитися Радянській владі. Окрім редакторських обов'язків у ВУФКУ, він написав сценарій, назву якого взяв із добре відомих йому місць – гора під такою назвою містилася поблизу Звенигородки на Київщині. Втім, за сценарій ніхто з режисерів не хотів братися. Про це – у спогадах Павла Нечеси, директора Одеської кінофабрики: «Був такий випадок на засіданні художньої ради в червні, 1927 року. Ми обговорювали сценарій нового фільму. На засіданні, як звичайно, були присутні режисери, оператори, художники. Більшість із них висловилися проти сценарію, а режисер І. Перестіані заявив:

– Не треба було й обговорювати. Тільки марно час перевели. Треба викинути з голови цю нісенітницю.

На закінчення наради підвівся з місця Довженко й каже:

– А я цей сценарій беру і буду ставити цю «нісенітницю».

Взяв і, поставивши, здивував усіх...»

Взяти участь у роботі над сценарієм погодився Майк Йогансен. Автора сценарію на обговоренні не було, а тим часом Павло Нечеса двічі викликав до роботи над сценарієм Йогансена, який мешкав у Харкові. Той як людина, що шанує авторські права, не знайшовши в Харкові автора сценарію, пише йому листа: «Я чекаю по приїзді в Одесу від вас телеграми на фабрику ВУФ-КУ, в якій буде сказано: 1) Як ви ставитеся до всієї цієї справи; 2) Чи дозволяєте ви мені чинити самостійно, і коли ні, то які умови Ви ставите фабриці; 3) Коли дозволяєте, то в який день прийдуть ваші побажання та інструкції; Само собою ясно, що не одержавши такої телеграми, я ніяких умов у ВУФКУ не складатиму, окрім хіба оплати мого проїзду та добових грошей».

Безперечно, він такий дозвіл дав, і робота закипіла. Фільм було випущено восени 1927-го [25].

Завдання: 1. Розв'яжіть ребус і назвіть фільм. 2. Прізвище та ім'я автора сценарію фільму, про якого йде мова, зашифруйте у ребус. 3. Складіть історико-біографічний портрет. **Відповідь:**Юрій Тютюнник.

Платформа № 11. «Цей фільм – сучасний, бойовий радянський фільм, але з тим і український національний, в кращому розумінню цього слова. Україну показано від 1000 років тому до наших днів. І для кожної сцени, для кожної епохи режисер знайшов таку форму, щоб найкраще показати ту епоху. Порівняти хоча б ритм початку картини, де їдуть лицарі, з кінцем, де показано нашу індустрію. «.....» це глибока, болюча сатира на наше селянство, що увесь вік шукало якихось забобонних скарбів, було в рабстві у панів, доки лише зараз не в лилося до лав борців за Всесвітню Революцію», – зазначає радянський український письменник О. Копиленко [24, с. 100-101].

Завдання:

Розв'яжіть ребус.

У чому справедливість такої оцінки? Яку б оцінку ви дали цьому фільму митця? Чому?

Відповідь: художній фільм О. Довженка «Звенигора».

Платформа № 12. Ця кінострічка за формою є найскладнішою з-поміж фільмів німої трилогії. Цей кіношедевр прославив його в масштабах не лише СРСР, а й Західної Європи та Північної Америки. Національна рада американських кінокритиків відзначила цю картину серед п'яти найкращих стрічок 1929 року, поряд зі «Страстями Жанни Д'арк» Карла-Теодора Дрейєра. Режисер також любив експерименти. Приміром, у цій картині він задіяв у зйомках простих людей, а не акторів, передбачаючи основи стилю італійського неореалізму. У ньому ж митець застосовував «голландський кут» (спеціальний ракурс зйомки) для посилення емоційного забарвлення сцен. Досконала робота оператора та оригінальна драматургія зробили фільм мало не найважливішим шедевром української кінотворчості. Режисер неоднозначно підійшов трактування подій. З однієї сторони це вважали поступкою Довженка владі, яка не припиняла звинувачувати митця в націоналізмі, а з іншої - непрямым закидом націоналістам у тому, що вони втратили Україну. Адже сам Довженко був свідком боїв за взяття столиці різними військами [26].

Завдання: Розв'яжіть анаграму та підготуйте логлайн (25-50 слів) за алгоритмом: 1) хто автор ідеї картини; 2) що з ним відбувається; 3) який головний конфлікт сюжету? **Відповідь:** художній фільм О. Довженка «Арсенал».

Платформа № 13. «Я мушу сказати, що митці всього світу мають радіти з того, що цей твір створено. Не лише пролетаріат Радянського Союзу, а й усього світу вітатиме появу цього твору й братиме у ньому свіжі сили для своєї боротьби. Це пояснюється тим, що в «.....» досягнуто абсолютної гармонії між формою й змістом, а, оскільки існує ця гармонія, твір буде зрозумілий для найширших мас. За найбільшу заслугу автора я вважаю те, що він зробив цю річ у широко інтернаціональному масштабі. Її зрозуміють абсолютно всі», – писав нідерландський митець Йорис Івенс. [24, с. 100-101]

Завдання: Який авторський доробок отримав таку схвальну оцінку зарубіжного митця? Чому такою була оцінка творчого доробку митця? Якою була реакція тогочасних радянських митців на цей твір автора? Чому?

Відповідь: художній фільм О. Довженка «Земля».

Платформа № 14. «Киноштучка «.....» Ильичу

Была бы не в радость, –

Он ее оценил-бы брезгливым словом:

– «Нестерпимая гадость!»

И дело с концом». (Дем'ян Бедний)

В «Автобіографії» автор так описував свої переживання після випуску «.....»: «Радість творчого успіху була жорстоко подавлена страховинним двопідвальним фейлетоном Дем'яна Бедного під назвою «Философы» в газеті «Известия». Я буквально посивів і постарів за кілька днів. Це була справжня психічна травма. Спочатку я хотів був умерти». «В «...» вмирає мій дід. Шкурат – мій батько. Я – парубок, що сидить з дівкою на призьбі... Як мучивсь я і проклинав адміністрацію, що з'їдала мої нерви, мою душу, всі мої сили своїм нікчемством. Яке розчарування я мав по закінченні картини». Микола Бажан на протипагу більшості радянських критиків, став на захист Довженка, розуміючи трактування колективізації режисером: перехід патріархального селянства до колективістського суспільства обов'язково проходить через постійне протистояння людей з природою. Бажан називав «Звенигору» й «Арсенал» кінопоемами, а Довженка – «руїнником канонів, експериментатором, який змушує звиклого до кінорозваг глядача мислити» [27].

Завдання: Розв'яжіть анаграму і назвіть твір автора.

У чому автор вбачає несправедливість критики його твору?

Чому такою нищівною виявилася оцінка радянського критика?

Справедливість оцінки якого критика довів час? Чому?

Складіть історико-психологічний портрет митця

Відповідь: художній фільм О. Довженка «Земля».

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

В умовах Нової української школи сучасному вчителю необхідно створювати комфортні умови освітнього середовища, які сприятимуть постійному особистісному зростанню здобувачів освіти, розвитку їхньої творчої активності та пізнавального інтересу, формуванню ключових та предметних компетентностей, підвищенню ефективності та якості рівня освіти.

Сучасні здобувачі освіти вже зовсім відмінні від тих, яких педагоги вчили ще наприкінці минулого і в перші роки ХХ століття. На зламі тисячоліть змінилися покоління. Сьогодні вчителі мають справу з представниками нового покоління зумерів, які ще з перших років свого життя легко відчиняють «двері» в Інтернет.

Нове покоління вимагає нових підходів та інноваційних методів роботи. У сучасних дітей та молоді, яких називають поколінням зумерів, викликатимуть інтерес вже інноваційні форми організації навчання та позанавчальної роботи з активним використанням мережі Інтернет як навчального засобу.

Використання вчителем у навчальній та позанавчальній діяльності з історії такої інноваційної форми організації діяльності здобувачів освіти, як онлайн-квест, надає вчителям можливість для використання всесвітньої мережі у процесі навчання і позанавчальної діяльності. Зокрема, це надає школярам можливість не просто засвоювати певну інформацію, а робити власні відкриття, підвищує впевненість у собі, пробуджує інтерес і самооцінку, сприяє створенню у позанавчальний час атмосфери активного творчого пошуку. У поєднанні з використанням інформаційних ресурсів Інтернету це допомагає здобувачам освіти нового покоління зумерів розвивати свої навички та вміння, необхідні для поглиблення рівня знань з історії, якомога найповніше розкривати свої дослідницькі здібності, відчувати інтерес до вивчення предмета. Онлайн-квест – це цікавий інтерактивний процес, під час якого здобувачі освіти самостійно добувають необхідні знання. Використання вчителем історії технології онлайн-квесту дає змогу розвивати у здобувачів освіти креативність, лідерство та конкурентність, навички спільної роботи у команді, виконання різних соціальних ролей.

Авторами статті розроблено методичні рекомендації щодо проведення онлайн-квесту на тему «О. Довженко – поет українського кіно». Цей онлайн-квест педагоги можуть використовувати у позанавчальній роботі зі здобувачами освіти в процесі вивчення історії України у 10 класі. Здобувачам освіти пропонують попрацювати на 14 платформах, ознайомлюючись з наведеними інформаційними блоками та виконуючи запропоновані авторами завдання.

Перспективами подальших наукових розвідок цієї проблеми може стати продовження аналізу використання різноманітних інноваційних технологій у навчанні та позанавчальній роботі з новим поколінням здобувачів освіти в процесі вивчення шкільних курсів «Вступ до історії України та громадянська освіта», «Історія України», «Всесвітня історія», «Історія: Україна і світ», «Досліджуємо історію і суспільство».

5. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Кобзар, Б. С., 1975. Позакласна і позашкільна робота. Київ, Україна: Рад. шк.
2. Мартинюк, І. В., 1995. *Національне виховання: Теорія і методологія*. Київ, Україна: ІСДО.
3. Матвієнко, О. В., 1999. Моральне виховання молодших школярів у позаурочній та позашкільній виховній діяльності: автореф. дис... к. п. н: 13.00.01, Нац. пед. ун-т ім. М. Драгоманова. Київ. Доступно: <<https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/30647/100310367.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>.
4. Оржеховська, В. М., 2000. Позашкільна робота та реалізація творчих можливостей. *Освіта України*, 14, 9–11.
5. Дем'янюк, Т. Д., 2000. *Методика виховання в сучасній школі*. Київ: НМЦ середньої освіти МОН України.
6. Капська, А. І., 1997. *Педагогіка живого слова*. Київ: ІЗМН.
7. Пустовіт, Г., 2000. Деякі аспекти методології позашкільної освіти. *Шлях освіти*, 2, 11–15,
8. Зотова, О., 2001. Організаційно-педагогічні форми та методи позаурочної роботи. *Рідна школа*, 6, 8–9.
9. Моцак, С. І., 2018. Роль та місце позаурочної роботи в сучасній шкільній історичній освіті. *Теорія та методика навчання суспільних дисциплін*, 1(6), 62-66. Доступно: <<https://repository.sspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7fcb1ffa-dfcf-422b-a2c4-2394e94559c5/content>>.
10. Моцак, С. І., 2013. *Методика позаурочної роботи з історії в профільній школі: навчальний посібник*. Суми, Україна: СумДПУ імені А.С. Макаренка.
11. Вишневецький, О. І., 2006. *Теоретичні основи сучасної української педагогіки: посібник для студентів вищих навчальних закладів*. Дрогобич: Коло.
12. Сокол, І. М., 2013. Квест як сучасна інноваційна технологія навчання. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*, 7, 168-171, Доступно: <<https://is.gd/3rM9q5>>.
13. Сокол, І. М., 2013. *Впровадження квест-технології в освітній процес*. Навчальний посібник. Запоріжжя: Акцент Інвест-трейд.
14. Мельниченко, Р., 2018. Квест як технологія розвитку креативності майбутніх вчителів біології. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*, 64, серія 5. *Педагогічні науки: реалії та перспективи*, 148-153.
15. Гриневич, М. С., 2009. Медіаосвітній квест. *Вища освіта України, Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології*, 3, 153-155.
16. Желізняк, Л., 2012. Технологія „Веб-квест” на уроках інформатики. *Урок. Освіта – UA*. Доступно: <https://urok.osvita.ua/materials/edu_technology/30734/>.
17. Меленець І. О., 2018. Технологія Веб-Квест у методичному арсеналі сучасного викладача. *На урок*. Доступно: <<https://naurok.com.ua/metodichna-rozrobka-tehnologiya-veb-kvest-u-metodichnomu-arsenali-suchasnogo-vikladacha-24336.html>>.

18. КВЕСТ – тлумачення, орфографія, новий правопис онлайн. *Словник.ua*. Доступно: <<https://slovnuk.ua/index.php?swrd=%D0%BA%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82>>.

19. Шкільна, І. М., 2018. Особистісно орієнтована технологія формування національно-культурної ідентичності у підлітків. *Особистість у просторі виховних інновацій*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2018 рік. Доступно: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/713956/1/%D0%A8%D0%BA%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0_%D0%A7%D0%B5%D1%80%D0%BA%D0%B0%D1%81%D0%B8.pdf>.

20. March Tom, 2013. What WebQuests Are (Really!). Available at: <<https://tomMarch.com/writings/what-webquests-are/>>.

21. Що таке онлайн квест, 2020. Український погляд. Доступно: <<https://ukrpohliad.org/life/shho-take-onlajn-kvest.html>>.

22. Я був багато хвалений і не раз осуджений за свої роботи: 37 цікавих фактів про Олександра Довженка до дня його народження, 2023. *Веб-ресурс НУШ*. Доступно: <<https://nus.org.ua/articles/ya-buv-bagato-hvalenyj-i-ne-raz-osudzhenyj-za-svoyi-roboty-37-tsikavyh-faktiv-pro-oleksandra-dovzhenka-do-dnya-jogo-narodzhennya/>>.

23. Юрченко, В., 2007. Довженко і Сталін. *Кіно-театр*, 3, 3.. Доступно: <http://archive-ktm.ukma.edu.ua/show_content.php?id=697>.

24. Перше десятиліття кінематографічної творчості Олександра Довженка, 2019. Харків: «Дім реклами».

25. Брюховецька, Л., 2012. Генерал-хорунжий як сценарист. *Кіно-Театр*, 1, 18-22. Доступно: <http://archive-ktm.ukma.edu.ua/show_content.php?id=697http://archive-ktm.ukma.edu.ua/show_content.php?id=1255>.

26. Васьків, О. «Арсенал» Довженка увійшов до п'ятірки найкращих стрічок року». Доступно: <https://gazeta.ua/articles/history/_arsenal-dovzhenka-uvijshov-do-pyatirki-najkraschih-strichok-roku/784987>.

27. Персоналії: Олександр Довженко, 2018. *Національна спілка кінематографістів України*. Доступно: <<https://ukrkino.com.ua/people/?id=427>>.

THE HISTORICAL ONLINE QUEST AS AN INNOVATIVE TECHNOLOGY OF EXTRA-CURRICULAR ACTIVITIES for applicants of education of GENERATION Z.

Igor Koliada,

Doctor of Historical Sciences, Professor,
Professor of the Department of Methodology and Methods of Social Disciplines
Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University
Kyiv, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3802-9082>
kolyada.i.a.1968@gmail.com

Yanina Kambalova,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
associate professor of the Department of Methodology and Methods of Social Disciplines
Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University
Kyiv, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2886-7696>
novajava@ukr.net

Svitlana Motsak,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
associate professor of the department of world history, international relations and methods
of teaching historical disciplines,
Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko
Sumy, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3941-9143>
mocakci@ukr.net

Annotation. The purpose of the article is to highlight the main aspects of the quest as an innovative technology in organizing extracurricular activities of applicants of education of new generation in conditions of the New Ukrainian School. The authors of the article emphasize that among modern children and youth called Generation Z a great interest and desire for active participation will be aroused by not traditional, but innovative forms of organization of extracurricular work with the active using of computers. Quest is one of the innovative technologies for teaching History and for extracurricular activities on History. In its essence, the quest is a role-playing team game aimed at the development of cognitive and research activities of the applicants of education, development of their analytical, logical, critical and creative way of thinking. In the process of completing the quest, the applicants of education use the site on the Internet, performing a specific educational task.

The methodological principles of the research are based on such principles of scientific and pedagogical research as the principle of constant study of the pedagogical phenomenon; the principle of holistic study of the object of education. In the process

of research, the authors used methods of analysis and comparison, in particular, the analysis of scientific and pedagogical publications and literary works of Ukrainian authors, dedicated to the problem of using the organization of extracurricular work, the use of innovative quest technology in it, creative activity of an outstanding Ukrainian artist O. Dovzhenko. The scientific novelty of the article lies in the fact that the authors substantiated the perspective of using online quest technology in working with the applicants of education of the new Generation Z and gave specific methodical recommendations for organizing a historical online quest dedicated to the creative activity of O. Dovzhenko. In the process of researching the problem, the authors of the article came to the conclusion that the usage of innovative online quest technology by history teachers in their extracurricular activities contributes to the creation of the atmosphere of teamwork and active creative search by applicants of education. In combination with the usage of information resources on the Internet, this helps the applicants of education of new Generation Z to develop their educational competences which are necessary for deepening the level of knowledge of History, provides an opportunity to reveal their research abilities and to have an interest in studying the subject.

Keywords: extracurricular activities; innovative technology; online quest; Generation Z, the creative work of O. Dovzhenko.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Kobzar, B. S., 1975. *Pozaklasna i pozashkilna robota* [Extracurricular and Extramural Work]. Kyiv, Ukraine: Rad. shk.
2. Martyniuk, I. V., 1995. *Natsionalne vykhovannia: Teoriia i metodolohiia* [National Education: Theory and Methodology]. Kyiv: ISDO.
3. Matviienko, O. V., 1999. *Moralne vykhovannia molodshykh shkolariv u pozaurochnii ta pozashkilnii vykhovnii diialnosti* [Moral Education of Younger Schoolchildren in Extracurricular and Extramural Educational Activities]: *avtoref. dys... k. p. n: 13.00.01, Nats. ped. un-t im. M. Drahomanova. Kyiv. Dostupno: <<https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/30647/100310367.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>*.
4. Orzhekhovska, V. M., 2000. *Pozashkilna robota ta realizatsiia tvorchykh mozhlyvostei* [Extracurricular Work and the Realization of Creative Potential]. *Osvita Ukrainy*, 14, 9–11.
5. Demianiuk, T. D., 2000. *Metodyka vykhovannia v suchasni shkoli* [Methodology of Education in Modern School]. Kyiv: NMTs serednoi osvity MON Ukrainy.
6. Kapska, A. I., 1997. *Pedahohika zhyvoho slova* [Pedagogy of the Living Word]. Kyiv: I3MN.
7. Pustovit, H., 2000. *Deiaki aspekty metodolohii pozashkilnoi osvity* [Some Aspects of the Methodology of Extracurricular Education]. *Shliakh osvity*, 2, 11–15.

8. Zotova, O., 2001. Orhanizatsiino-pedahohichni formy ta metody pozaurochnoi roboty [Organizational and Pedagogical Forms and Methods of Extracurricular Work]. *Ridna shkola*, 6, 8–9.
9. Motsak, S. I., 2018. Rol ta mistse pozaurochnoi roboty v suchasni shkilni istorichni osviti [The Role and Place of Extracurricular Work in Modern School Historical Education]. *Teoriia ta metodyka navchannia suspilnykh dystsyplin*, 1(6), 62-66. Dostupno: <<https://repository.sspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7fcb1ffa-dfcf-422b-a2c4-2394e94559c5/content>>.
10. Motsak, S. I., 2013. *Metodyka pozaurochnoi roboty z istorii v profilni shkoli* [Methodology of Extracurricular Work in History in Specialized Schools]: navchalnyi posibnyk. Sumy, Ukraina: SumDPU imeni A.S. Makarenka.
11. Vyshnevskiy, O. I., 2006. *Teoretychni osnovy suchasnoi ukrainskoi pedahohiky* [Theoretical Foundations of Modern Ukrainian Pedagogy]: posibnyk dlia studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv. Drohobych: Kolo.
12. Sokol, I. M., 2013. Kvest yak suchasna innovatsiina tekhnolohiia navchannia [Quest as a Modern Innovative Teaching Technology]. *Onovlennia zmistu, form ta metodiv navchannia i vykhovannia v zakladakh osvity*, 7, 168-171, Dostupno: < <https://is.gd/3rM9q5>>.
13. Sokol, I. M., 2013. *Vprovadzhennia kvest-tekhnolohii v osvitnii protses* [Implementation of Quest Technology in the Educational Process]. Navchalnyi posibnyk. Zaporizhzhia: Aktsent Invest-treid.
14. Melnychenko, P., 2018. Kvest yak tekhnolohiia rozvytku kreatyvnosti maibutnikh vchyteliv biolohii [Quest as a Technology for Developing the Creativity of Future Biology Teachers]. *Haykovuï chasopys HPU imeni M. P. Dpahomanova*, 64, seriia 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy, 148-153.
15. Hrynevych, M. S., 2009. Mediaosvitnii kvest [Media Education Quest. Higher Education of Ukraine]. *Vyshcha osvita Ukrainy, Pedahohika vyshchoi shkoly: metodolohiia, teoriia, tekhnolohii*, 3, 153-155.
16. Zhelizniak, L., 2012. Tekhnolohiia „Veb-kvest” na urokakh informatyky [“Web-Quest” Technology in Computer Science Lessons]. *Urok. Ovita – UA*. Dostupno: <https://urok.osvita.ua/materials/edu_technology/30734/>.
17. Melenets, I. O., 2018. Tekhnolohiia Veb-Kvest u metodychnomu arsenalii suchasnoho vykladacha [Web-Quest Technology in the Methodological Arsenal of a Modern Teacher.]. *Na urok*. Dostupno: <<https://naurok.com.ua/metodichna-rozrobka-tehnologiya-veb-kvest-u-metodichnomu-arsenalii-suchasnoho-vykladacha-24336.html>>.
18. KVEST – tлумachennia, orfohrafii, novyi pravopys onlain [Quest – Interpretation, Spelling, New Orthography Online]. *Slovnyk ua*. Dostupno: <<https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%BA%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82>>.
19. Shkilna, I. M., 2018. Osobystisno orientovana tekhnolohiia formuvannia natsionalno-kulturnoi identychnosti u pidlitkiv [Personal-Oriented Technology for the Formation of National-Cultural Identity in Adolescents]. *Osobystist u prostori vykhovnykh innovatsii: materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf. In-tu problem vykhovannia NAPN Ukrainy za 2018 rik*. Dostupno: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/713956/1/%D0%A8%D0%BA%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0_%D0%A7%D0%B5%D1%80%D0%BA%D0%B0%D1%81%D0%B8.pdf>.
20. March Tom, 2013. What WebQuests Are (Really!). Available at: <<https://tommarch.com/writings/what-webquests-are/>>.

21. Shcho take onlain kvest [What is an Online Quest, 2020. Ukrainian Perspective], 2020 r. *Ukrainskyi pohliad*. Dostupno: <<https://ukrpohliad.org/life/shho-take-onlajn-kvest.html>>.

22. Ya buv bahato khvalenyi i ne raz osudzhenyi za svoi roboty: 37 tsikavykh faktiv pro Oleksandra Dovzhenka do dnia yoho narodzhennia [I Was Praised a Lot and Often Condemned for My Works: 37 Interesting Facts about Oleksandr Dovzhenko on His Birthday], 2023. Veb-resurs NUSh. Dostupno: <<https://nus.org.ua/articles/ya-buv-bagato-hvalenyj-i-ne-raz-osudzhenyj-za-svoyi-roboty-37-tsikavyh-faktiv-pro-oleksandra-dovzhenka-do-dnya-jogo-narodzhennya/>>.

23. Yurchenko, V., 2007. Dovzhenko i Stalin [Dovzhenko and Stalin]. *Kino-teatr*, 3, 3. Dostupno: <http://archive-ktm.ukma.edu.ua/show_content.php?id=697>.

24. Pershe desiatylittia kinematohrafichnoi tvorchosti Oleksandra Dovzhenka [The First Decade of Oleksandr Dovzhenko's Cinematic Creativity], 2019. Kharkiv: «Dim reklamy».

25. Briukhovetska, L., 2012. Heneral-khorunzhyi yak stsenaryst [General-Cornet as a Screenwriter]. *Kino-Teatr*, 1, 18-22. Dostupno: <http://archive-ktm.ukma.edu.ua/show_content.php?id=697http://archive-ktm.ukma.edu.ua/show_content.php?id=1255>.

26. Vaskiv, O. «Arsenal» Dovzhenka uviishov do piatirky naikrashchykh strichok roku [Dovzhenko's Arsenal Entered the Top Five Films of the Year"]. Dostupno: <https://gazeta.ua/articles/history/_arsenal-dovzhenka-uvijshov-do-pyatirki-najkraschih-strichok-roku/784987>.

27. Personalii: Oleksandr Dovzhenko [Personalities: Oleksandr Dovzhenko], 2018. Natsionalna spilka kinematohrafistiv Ukrainy, Dostupno: <<https://ukrkino.com.ua/people/?id=427>>.